

ORIENTAční list 16

Čínská keramika

Seladonové polevy na kamenině

Poleva (glazura) je tenká sklovitá vrstva na povrchu keramických výrobků. Vzniká tak, že se jemný prášek vzniklý rozdrčením příslušných složek smíchá s vodou a tato směs se nanáší na keramický střepek, který se poté vypaluje při teplotách nad 1000° C. Při tomto procesu dojde k propojení všech složek, které na povrchu vytvoří pevnou, lesklou vrstvu – polevu. Polevy mají nejen užitkovou funkci – nádoby opatřené glazurou nepropouštějí vodu a zároveň se lépe čistí – , ale lesk a barvy glazur jsou zároveň velmi působivé z estetického hlediska.

V Číně se polevy na keramice používaly již od dynastie Šang (1600–1100 př. n. l.). Od starověku až do konce dynastie Sung (960–1279) byly velmi oblíbené jednobarevné (monochromní) polevy na kamenině. (Kamenina – čínsky *cch'* – je druh keramiky s tvrdým střepekem nepropouštějícím tekutinu, která se pálí při vysokých teplotách nad 1200° C.) Z hlediska používaných barev je možné monochromní polevy rozdělit do tří základních skupin. Jsou to zelenkavé až zelenomodré polevy, polevy tmavé – hnědé a černé a glazury bílé. Kamenina s jednobarevnými polevami se často obejde bez další výzdoby, používají se ale také střídme řezané, ryté nebo tlačené dekory pod polevou. Z výzdobných motivů převládá přírodní tematika, oblíbené jsou květy lotosů, pivoňek nebo motivy ptáků, želv, rybek.

Široká skupina kameniny se zelenkavými a modrými odstíny polev se čínsky nazývá *čching-cch'* (zelená, zelenomodrá kamenina). V Evropě je toto zboží známé pod označením seladon. Pro vznik názvu existuje hned několik teorií. Často se například uvádí, že byl převzat z francouzské barokní divadelní hry ze 17. století, ve které vystupuje postava pasáčka Seladona oděného do kostýmu šedo-zelené barvy připomínající zelenkavé polevy čínské kameniny.

Seladony byly v Číně velmi oblíbené právě pro barvu svých polev. Glazury zelených odstínů totiž připomínají barvu nejvzácnějšího čínského drahého kamene – nefritu nebo také barvu bronzových rituálních nádob a zrcadel z období čínského starověku. Starověké rituální předměty z nefritu a bronzu, které byly spojovány s vládou pololegendárních panovníků starověku, patřily až do pádu čínského císařství na začátku 20. století mezi nejžádanější starožitnosti a často jim byly připisovány přímo magické vlastnosti. Krása a jemnost zelenkavých polev byla také opěvována básníky, kteří přirovnávali barvy glazur nejvzácnějších seladonových výrobků k měsíci v úplňku nebo květu lotosu nasáklému ranní rosou.

Nejranější seladonové polevy se objevily v prvních staletích našeho letopočtu za dynastie Východní Chan (25–220 n. l.). Chanská keramika vycházela z tvarů lakových předmětů a bronzových nádob a používala se při pohřebním rituálu i v běžném životě. V následujícím období Šesti dynastií (220–589) se vytvořil nový repertoár keramických tvarů. Vyvíjely se úplně nové tvary a motivy, často čerpající například z oblasti živočišné říše. Objevovaly se nádoby ve tvaru ovce, žáby, tygra (obr. 1) nebo želvy. Pro tyto starší vývojové fáze je typická šedá nebo šedo-zelená barva polev.

Archeologické nálezy ukazují, že za následující dynastie Tchang v 7. a 8. století nebylo

1. Nádoba v podobě tygra, dynastie Západní Ťin, 3.–4. století, kamenina se seladonovou polevou, NG Vu 172

seladonové zboží tak populární. V té době se začala hojně prosazovat keramika s bílými polevami. Typická pro tchangskou dobu byla třífarevná glazura *san-cchaj*, kombinace zelené, žluté a hnědé barvy.

Po pádu dynastie Tchang na začátku 10. století byla Čína rozdělena na několik samostatných severních a jižních království (období Pěti dynastií). Hlavní centra výroby seladonu byla tehdy v severovýchodní části provincie Če-ťiang, která nese historické jméno *Jüe* podle starověkého státu z doby dynastie Čou. Seladony z této oblasti se proto nazývají *Jüe jao* (*jao* znamená zboží nebo pec). Byly zde vyráběny od dynastie Východní Chan až do 10. století. Svého vrcholu dosáhly právě v období Pěti dynastií. Cenily se natolik, že je směli užívat pouze členové vládnoucího rodu jednoho z jižních království.

Na jihu provincie Če-ťiang vznikly za následující dynastie Sung ve 12. století významné dílny v *Lung-čchüanu*. (obr. 2)

2. Miska ve tvaru lotosového květu, dynastie Jižní Sung – Jüan, 13. století, kamenina se seladonovou polevou, rytý dekor, NG Vu 2640

Právě v období dynastie Sung dosáhla kamenina se seladonovými polevami svého vrcholu. Seladony byly v té době velice oblíbené také na císařském dvoře. Zde byly kladeny ty nejvyšší nároky na kvalitu a technickou dokonalost keramických výrobků. Typická byla snaha o dosažení dokonale hladkých jednobarevných polev bez dalšího zdobení.

S patronací císařského dvora dynastie Sung je spojováno vzácné seladonové zboží z dílny *Žu jao*. Dílna působila na severu Číny po velmi krátkou dobu ve 12. století. Dnes je ve veřejných sbírkách čínského umění mimo území Číny dochováno jen několik desítek kusů tohoto zboží. Na seladony typu *Žu jao* navazovaly další dílny pracující pro sungský císařský dvůr. Byly to pece *Kuan jao* a *Ke jao*. V těchto dílnách se začala používat nová výzdobní technika – krakelování

(popraskání polevy, vytvářející složitou síť malých trhlinek). Nejdřív šlo o nedostatek, ten se však záhy uplatnil jako esteticky působivý prvek. V době vlády dynastie Sung měly silný kulturní vliv kláštery čchanového (zenového) buddhismu. Důležitou součástí čchanové kultury bylo obřadní pití čaje. K tomuto účelu se používaly keramické čajové šálky jednoduchých tvarů s hnědými a černými polevami. Tyto tmavé polevy jsou v Evropě známé pod japonským názvem *temmoku* (obr. 3) (japonské čtení čínského místního názvu *Tchien-mu*, kde stával buddhistický klášter hojně navštěvovaný mnichy

3. Šálek s černou polevou, dynastie Severní Sung, kamenina s černou polevou, tzv. chenanské *temmoku*, NG Vu 3944

z Japonska).

Keramika s tmavými polevami zdobenými skvrnkami světlejších odstínů pochází z dílen *Ťien jao* v jihovýchodní provincii Fu-ťien a nazývá se „zaječí srst“ (*tchu chao*).

Od druhé poloviny 13. století za vlády mongolské dynastie Jüan (1279–1368) se začala prudce rozvíjet výroba malovaného porcelánu, a kamenina s jednobarevnými polevami do velké míry ztratila své výsadní postavení. Produkce jednobarevných polev na kamenině i porcelánu přesto pokračovala i v následujících staletích. Kromě původních polev se objevovaly nové barvy i technologie výroby.

Petra Polláková

Zdroje

G. St. G. M. Gombetz, *Chinese Celadon Wares*, Faber and Faber, London 1980

Milena Horáková, *Čínská keramika*, Národní galerie v Praze, Praha 1994

Mino Yutaka – Katherine R. Tsiang, *Ice and green Clouds. Traditions of Chinese Celadons*, Indianapolis Museum of Art, Indianapolis 1986

